

השפעות הגומלין בין הפסיכואנליזה לבין תהליכים חברתיים בישראל

מרכזת הקורס: מיכל הסל קומורניק

הקורס יעסוק בהשפעה ההדדית שבין התהליכים החברתיים המתרחשים בישראל לבין חדר הטיפול. נבחן גם את יכולתה של החשיבה הפסיכואנליטית לחולל שינויים חברתיים. הקורס מורכב מהרצאות שתובאנה על ידי מרצים מתחום הפסיכואנליזה, הרוח והעשייה החברתית וכן מדיונים שיעלו בכתה.

הקורס ייערך בהשתתפות חברי הועדה למעורבות חברתית: חני גרינברג, יעל מור, אורי נח, תמי סיני ואורנה שרצקי.

חומרים לקריאה ינתנו בהמשך.

ההרצאות שיינתנו בקורס:

פרופ' ז'וזה ברונר: ה"אחרים" כבני אדם -- על עיוורונם של הפסיכולוגים הישראלים (16.10.18)

פסיכולוגים נוטים לנתח את נפש האדם בצלמם, ובדרך כלל ממשיגים צרכים נפשיים וחוויות חברתיות מתוך הפרספקטיבה של הקבוצה הדומיננטית, אליה הם שייכים לרוב מבחינה כלכלית, תרבותית וחברתית. לכן הם מתקשים להתבוננות מעמיקה בצרכים הנפשיים ובחוויות החברתיות שמאפיינים את חייהם של ה"אחרים", כלומר, של אלו שלא שייכים לקבוצה המרכזית של חברתם. במסגרת השיעור נתחקה אחר עיוורונה של קהילת הפסיכולוגים הישראלית כלפי ה"אחרים", כפי שבא לידי ביטוי בתקופות שונות, כלפי ניצולי שואה, מזרחיים, חרדים ופלסטינים. נדון גם בתנאים בהם קבוצת "אחרים" זו או אחרת קיבלה נראות וזכתה להכרה ולהתבוננות מקצועית על ידי אנשי בריאות הנפש.

פרופ' ז'וזה ברונר, פרופסור מן המניין במינוי משותף בפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן ובמכון כהן להיסטוריה ופילוסופיה של המדעים והרעיונות באוניברסיטת תל אביב. בין פרסומיו יש לציין, בהקשר של המכון, את ספרו *Freud and the Politics of Psychoanalysis* ואת מבחר המאמרים שערך יחד עם גליה פלוטקין עמרמי, מעבר לקליניקה: השיח הפסיכולוגי בתרבות העכשווית.

אבי ריבניצקי: זר בארצי - זר לעצמי (6.11.18)

מילר אומר: האקסטימי הינו הפנימי ביותר בלי לחדול להיות חיצוני, האקסטימי אינו היפוכו של האינטימי, אלא הוא הוא האינטימי, אפילו האינטימי ביותר. מילה זאת מצביעה על כך שהאינטימי ביותר הינו בחוץ, כמו גוף זר... יש קושי למקם, להבנות ואפילו לקבל את האקסטימי". לעסוק בפסיכואנליזה הינו לעסוק בזר. להיות המייצג את הדחוי שהינו בתוך כל אחד ואחת מאיתנו ושהינו לא ללא קשר לדחוי שבחברה.

מילר ממשיך: "להיות מהגר הינו המעמד של הסובייקט בעצמו בפסיכואנליזה. הסובייקט ככזה, שמקומו מוגדר על ידי האחר, הינו מהגר. מקומו אינו מוגדר על ידי הזהה, כלומר האחר הינו ביתו. עבור הסובייקט, ארץ זרה זאת הינה ארץ מולדתו."

אם אנחנו רוצים לדעת על האמת ועל הממשי בחברה שלנו ובתוכנו, איפה זה מתענג, כדאי להקשיב לנו לאלה שמיקמנו כזרים, כאחרים.

המרצה ישתמש בביוגרפיה האישית שלו על-מנת להבהיר את התפתחות החשיבה התיאורטית שלו לגבי הזר.

אבי ריבניצקי, פסיכואנליטיקאי, פסיכולוג קליני, חבר GIEP, מורה בדור א, מיסד השדה הלאקאניאני באוסטריה. פרקטיקה פרטית בתל אביב.

פרופ' דני פילק: הזכות לבריאות, בין ליברליזם לרפובליקניזם עממי (13.11.18)

ההרצאה תדון בקשר בין תפיסת הפרט, הקהילה והקהילה הפוליטית מחד, לבין הדרכים השונות להמשיג את הזכות לבריאות, ולבריאות נפשית ומימושה המוסדי (הסדרים מוסדיים ומדיניות שממשים הלכה למעשה את הזכות לבריאות).

פרופ' דני פילק, מרצה במחלקה לפוליטיקה וממשל, אוניברסיטת בן-גוריון. תחומי המחקר שלו הם מדיניות בריאות, הזכות לבריאות, ביואטיקה ופוליטיקה בישראל. דני חבר הנהלה בעמותת רופאים לזכויות אדם ומרכז אדווה. אחד המייסדים וחבר הנהלה בתנועת עומדים ביחד.

רענן קולקה: אינדיבידואליזם – סולידאריות – אלטרואיזם. אפשרות לאבולוציה רוחנית בפסיכואנליזה (20.11.18)

מקומה של הפסיכואנליזה בתמורות ענק בצ'יבליזציה האנושית אינו מוטל בספק, אך חלקה של הפסיכואנליזה כנושאת בשורה חדשה לעולם העכשווי אינו מוצא את המקום הראוי לו, מאחר ואנו חסרים עד מאד את הממד האתי-רוחני בפסיכואנליזה.

פסיכולוגיית העצמי הפסיכואנליטית היא עמוד האש לאפשרות אחרת, להרים תרומה משמעותית לשיח פילוסופי - חברתי פורץ דרך על בני-אדם וקולקטיבים. מחויבותה של פסיכולוגיית העצמי כזולתעצמי לתרבות האנושית היא בהציבה בפנינו את האפשרות הפוטנציאלית הגלומה בכל אחת ואחד מאתנו להתמרה רוחנית של האדם האגוצנטרי, החפון בתוך עצמו, אלי תנועת העתיד שלו כאדם אתי, המחויב לכול זולתו.

מקרה מבחן לתיזה ההגותית יוגש למפגש הסמינר באמצעות פרויקט החזון החלוצי הבינלאומי, 'רוח אדם' – הכשרה פסיכואנליטית-בודהיסטית, אשר נטעה את משכנה במרחב העיר לוד והמוצעת לחברה האזרחית ולמערכות הממשל כמודל-גרעין להתערבות כוללנית לבריאות נפשית, לצמיחה פסיכולוגית ולסולידאריות אנושית של אוכלוסיות מוחלשות מבקשות טיפוח.

רענן קולקה, פסיכואנליטיקאי מנחה - ילדים, נוער ומבוגרים, החברה הפסיכואנליטית בישראל. חבר מייסד ויו"ר לשעבר, מורה ומדריך, איגוד ישראלי לפסיכולוגיית העצמי ולחקר הסובייקטיביות. חבר מועצה, האיגוד הבינלאומי לפסיכולוגיית העצמי. מורה ומדריך, התכנית לפסיכותרפיה, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל-אביב. ראש תכנית 'רוח אדם' – הכשרה פסיכואנליטית-בודהיסטית, קריית-אדם, לוד.

תמר קיי ויאיר אגמון: "פני זקן" – הקרנה ושיחה עם היוצרים (4.12.18)

לפני מספר חודשים עלתה לשידור סדרת הרשת "פני זקן" - וזכתה להצלחה רבה.

הסדרה, ששמה לה למטרה לשוחח עם קשישים שונים על חייהם, ולהתמקד בהווה, ולא בעברם - טלטלה את עולמם של שני יוצריה, שצללו אל הזקנה, ואל משמעויותיה, במשך שנה שלמה, וחזרו משם עם חיוך.

במפגש נצפה בקטעים נבחרים מן הסדרה, ונשמע מתמר קיי ומיאיר אגמון על תהליך העבודה, ועל הרשמים שהוא הותיר בהם.

תמר קיי, במאית, עורכת ותסריטאית. בין יצירותיה, סרטה 'בית האילמת' זכה בפרסים רבים. בוגרת סם שפיגל. מרצה בתחומי הניו מדיה והקולנוע.

יאיר אגמון, סופר ויוצר סרטים דוקומנטריים. בין ספריו: 'עם הארץ – סיפור מסע', 'שמשהו יקרה', 'יאיר ויהונתן' ועוד.

גבי בוניט ופרופ' אמנון בר-אור: טראומה ואדריכלות. פליטות קולמוס במרחבי מבוכה אדריכליים (11.12.18)

בעולם האדריכלות, מבינים היום, כי כל פעולת שימור כרוכה ברה-קונסטרוקציה של העבר. עבודת השחזור וידיעת מורשת הבניין איננה רק ידיעת ההיסטוריה של הבניין אלא גם למידת ההיסטוריה של בני האדם שהתגוררו בבניין. לעיתים המורשת הבנויה כוללת אירועים טראומטיים, גלויים וסמויים.

בשנתיים וחצי האחרונות ביקרו המרצים, אדריכל ופסיכואנליטיקאי, בעשרות קיבוצים, בכדי לנסות לחקור את תופעת חדר האוכל המתרוקן. הם ראינו חברי קיבוץ ומומחים בתחום החברתי על מנת לנסות ולהבין את תופעת חדר האוכל ואת תופעת התרוקנותו. הם ניסו לקשור את מה שראו לזרמים רחבים יותר בחברה הישראלית; להבין כיצד תהליכים גלויים וסמויים השפיעו על סיום תקופה חשובה בהיסטוריה של מדינת ישראל, וכן לנסות למצוא בסיס משותף לשיח בין שתי שפות: השפה הפסיכואנליטית והשפה האדריכלית.

ההרצאה תנסה להעמיק ולהרחיב בעניין התרוקנותו של חדר האוכל תוך שימוש במונחים פסיכואנליטיים הקשורים לטראומה ולפוסט טראומה כמו הכחשה וחזרה כפייתית.

פרופ' אמנון בר-אור: אדריכל, עוסק בתכנון שימורם של אתרים היסטוריים רבים בעיר תל-אביב-יפו ובערים אחרות ברחבי הארץ, וכן בהכנת תכניות מתאר לשימור. מרצה בכיר בבית הספר לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי באוניברסיטת תל אביב. ספרו "זמן שימור" יצא לאור ב-2013.

גבי בוניט: פסיכולוג קליני, פסיכואנליטיקאי מנחה. לשעבר יושב ראש הוועדה המדעית וגזבר החברה הפסיכואנליטית בישראל. מנהל וחבר צוות בסדנאות במסורת טוויסטוק, בינלאומיות וישראליות, של אפק, האגודה הישראלית ללימוד תהליכים קבוצתיים וארגוניים. מראיין ראשי בסרט "עדויות", עדויות של חיילים ששרתו באינתיפאדה הראשונה.

השופטת (בדימוס) סביונה רוטלוי: החיבור בין פסיכולוגיה ומשפט (18.12.18)

קיימים ממשקים רבים בין עולם המשפט לעולם הרפואה ומדעי ההתנהגות. שופטות ושופטים נדרשים לפסוק בסוגיות שאינן מעולם הידע והתוכן שלהם. בתחומים רבים נסמכים השופטים על חוות דעת מקצועיות ונדרשים לתרגם את השפה המקצועית (בפסיכיאטריה, רפואה, פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית) לשפה המשפטית. קיים שוני בין השפות ונידרש לימוד הדדי כדי לאפשר הבנה וזרימה נכונה בין הדיסציפלינות. בסופו של יום נדרש השופט להחליט ולעתים לבחור בין דעות מקצועיות שונות. אלו כלים יש לשופט כדי להחליט בנושאים אלה?

דוגמאות שניתן יהיה לדון בהן ככל שהזמן יאפשר, נדון בדוגמאות מהנושאים הבאים: התופעה של ילדים מוכים, ילדים שעברו התעללויות מסוגים שונים; אשפוז כפוי של בגירים ושל ילדים; אחריות פלילית; מסוכנות מינית ופיסית; התופעה של נשים מוכות; נשים הרוצחות את בני הזוג המתעללים בהם; האם ניתן לתת אמון בעדויות של קורבנות תקיפה מינית לאחר שנים?

השופטת בדימוס סביונה רוטלוי, היתה שופטת בית המשפט השלום לנוער, שופטת בית המשפט המחוזי וסגנית נשיא בית המשפט במחוזי בתל-אביב, יו"ר הוועדה ליישום האמנה לזכויות הילד בחקיקה הישראלית, מייסדת ויו"ר הסניף הישראלי של ארגון השופטות הבינלאומי (IAWJ).

אודי רוזנטל: עבודה עם "האויב" (1.1.19)

תיאור של עבודה במזרח ירושלים עם קבוצה של יועצים ופסיכולוגים חינוכיים פלסטינאים ובמקביל עבודה עם מנהלי ישיבות חרדיות לנוער מנותק. נתמקד בתהליכי ההעברה וההעברה הנגדית בעבודה, ובתהפוכות שלהן. בשתי הקבוצות התהליכים האלה היו הרבה יותר אינטנסיביים מאשר בקבוצות דומות במגזר היהודי חילוני/ דתי לאומי.

המרצה אינו רואה באף אחת משתי קבוצות אלה אויבים, אך בעיניו, לתהליכים הנ"ל היה אופי מיוחד בגלל שייכותו, כמנחה, לקבוצה שהינה בקונפליקט עם קבוצות אלה.

אודי רוזנטל, אנליטיקאי מנחה מכון תל-אביב לפסיכואנליזה בת-זמננו, מלמד ומדריך גם במכון מגיד ובמסגרות הכשרה לפסיכולוגיות חינוכיות וליועצות חינוכיות.

לירן רזינסקי: הפסיכואנליטיקאי בזמנים של מלחמה ומוות (8.1.19)

ההרצאה תעסוק בכמה מחשבות שעולות מתוך כתביו של פרויד בנושא מלחמה. בהמשך, נבחן באופן רחב יותר האם יש לפסיכואנליזה תפקיד בעיתים כאלו, כחלק ממחשבה רחבה יותר על מעורבות חברתית של פסיכואנליטיקאים

לירן רזינסקי, עמית בינתחומי במכון תל-אביב לפסיכואנליזה בת-זמננו, מלמד בתכנית ללימודי פרשנות ותרבות באוניברסיטת בר-אילן. תחומי המחקר שלו כוללים ספרות צרפתית וכללית של במאה העשרים, פסיכואנליזה, תיאוריה ומחשבה צרפתית ותיאוריה ביקורתית. כתב את הספר: *Freud, Psychoanalysis and Death* ופרסם מאמרים רבים על הגותו של פרויד בהקשרים שונים.

אירנה מלניק: יחס קורבן ומקרבת בין יהודים מזרחים ואשכנזים בישראל – מבט מחדר הטיפול (15.1.19)

ההרצאה תעסוק בדינמיקה של קורבן ומקרבת ביחסים בין העדה המזרחית והאשכנזית בארץ. אתיחס לנושא מזווית פסיכואנליטית, אביא דוגמאות קליניות בהן הדינמיקה הזאת באה לידי ביטוי, גם ביחסים עם המטפל.

אירנה מלניק, פסיכולוגית קלינית, פסיכואנליטיקאית מנחה בחברה הפסיכואנליטית בישראל. כיהנה כיושבת ראש החברה הפסיכואנליטית הישראלית, חברה ב IARPP ובפורום הישראלי של פסיכותרפיה ופסיכואנליזה התייחסותית בישראל.

יעל חנין: מחשבות על מלחמות, גירוש וקיר שנופל בעיקבות ספרה של אורסולה לה-גוין, "המנושל" (22.1.19)

חדר הטיפול הפסיכולוגי, הסגור והאינטימי מתקיים לעיתים בתוך מציאות חברתית ופוליטית סוערת וקשה. לא פעם אנחנו המטפלים, חשופים יחד עם המטופלים שלנו לאלימות החברתית והפוליטית שמתרחשת סביבנו. בהשראת ספרה של אורסולה לה-גוין "המנושל" ובעקבות עבודותיה של פרופ' יולנדה גמפל ומושג ה"קיר שנופל במסגרת הקלינית", אני שואלת מתוך החשיבה הפסיכואנליטית הקלאסית, האם ניתן לגשר על הסתירה הזו שבין שני העולמות: האחד שמתקיים בתוך החדר האינטימי הסגור בו יש הקשבה עדינה לעולמות הפנימיים, והשני שאופף אותנו מעצם היותנו חלק מהמציאות החברתית שסביבנו. בהרצאה זו אני מחפשת להבין מה קורה לנו כמטפלים במצבים של אלימות חברתית, שכמו מפילים את אחד מקירות חדר הטיפול, והמטפל והמטופל חשופים לה גם יחד.

יעל חנין, פסיכואנליטיקאית מנחה בחברה הפסיכואנליטית הישראלית. מלמדת במכון הפסיכואנליטי של החברה הפסיכואנליטית הישראלית, המסלול הקלייניאני ובמסלול מצבים מנטלים ראשוניים בלימודי ההמשך של בית הספר לפסיכותרפיה באוניברסיטת תל-אביב, עורכת מדעית של ספרו של ג'ון שטיינר "לראות ולהראות- הגחה ממסתור נפשי", שיצא בהוצאת תולעת ספרים.